

ADVIES
VAN 25 NOVEMBER 2015
OVER DE VISIE 2050:
EEN LANGETERMIJNSTRATEGIE VOOR VLAANDEREN

INHOUD

I. SITUERING	1
II. LANGETERMIJNVISIE 2050	2
III. SAMENHANG MET 'VIA' EN 'PACT 2020'	2
IV. NOOD AAN EEN RUIMTELIJK TRANSITIEMANAGEMENT	4

I. SITUERING

1. De Vlaamse Regering keurde op 18 september 2015 de conceptnota '*Visie 2050: naar een langetermijnstrategie voor Vlaanderen*' principieel goed.¹ De Vlaamse Regering besliste om over deze nota het advies in te winnen van de strategische adviesraden.

SARO ontving op 24 september 2015 een adviesvraag van minister-president Geert Bourgeois met het verzoek om tegen 1 december 2015 een advies te formuleren. Met voorliggend advies, goedgekeurd door de raad op 25 november 2015, komt SARO tegemoet aan de vooropgestelde adviestermijn.

2. De visienota schetst allereerst een aantal internationale evoluties of megatrends, zoals vergrijzing, migratie, verstedelijking en klimaatverandering. Op economisch vlak zorgen de nieuwe technologieën (o.a. nanorobotica, 3D-printing, kunstmatige intelligentie) voor de 'grootste industriële revolutie sinds de invoering van de massaproductie in de 19de eeuw'. De economie wordt steeds meer 'circulair': afval en oude producten worden opnieuw grondstof of energie. De economische macht kantelt: China wordt de grootste economische macht, voor de VS en India, en landen als Mexico en Indonesië worden belangrijkere economieën dan het Verenigd Koninkrijk, Duitsland of Frankrijk.

In een tweede luik formuleert de Vlaamse Regering de ambitie voor het Vlaanderen van 2050. Die ambitie '*richt zich op het creëren van welvaart en welzijn op een slimme, innovatieve en duurzame manier in een sociaal, open, veerkrachtig en internationaal Vlaanderen, waarin iedereen meetelt*'. Die ambitie moet gerealiseerd worden '*door een nieuwe economie, voor een inclusieve samenleving en binnen de ecosysteemgrenzen van onze planeet*'.

De nota formuleert vervolgens voor volgende 9 thema's kansen en uitdagingen:

1. Kennisontwikkeling als drijvende kracht;
2. Slimme omgang met materialen;
3. Een koolstofarme samenleving;
4. Een robuust watersysteem;
5. Een duurzame voedselketen;
6. Een vlot en veilig mobiliteitssysteem;
7. Wonen in een aantrekkelijke samenleving;
8. Toegankelijke en hoogwaardige zorg;
9. Een wendbare overheid.

Om haar ambitieuze toekomstvisie kracht bij te zetten, selecteerde de Vlaamse Regering alvast zeven transitieprioriteiten:

¹ <https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/visie-2050-een-langetermijnstrategie-voor-vlaanderen-1>

1. Omgaan met en klaar zijn voor ingrijpende technologische en maatschappelijke veranderingen;
2. De sprong maken naar de industrie van de toekomst;
3. Levenslang leren en iedereen aan de slag helpen;
4. Een demografiestrategie ontwikkelen en werk maken van zorg en welzijn van de toekomst;
5. De structurele omschakeling naar de kringlooeconomie doorzetten;
6. Werken aan een vlot en veilig mobiliteitssysteem;
7. Zorgen voor een energieomschakeling.

Elk van die prioriteiten krijgt later een eigen begroting én een verantwoordelijke minister.

II. LANGETERMIJNVISIE 2050

3. SARO vindt het positief dat het Vlaams Regeerakkoord uitgaat van de opmaak van een langetermijnvisie voor Vlaanderen in 2050. Via het uitvoeren van een lange termijnbeleid wenst de Vlaamse Regering de noodzakelijke transitie in de samenleving (zoals in de industrie, de omgang met materialen en energie, mobiliteit en zorg) te versnellen. Het is tevens positief dat het Vlaams Regeerakkoord erkent dat dit systeeminnovaties vereist waarbij de inbreng van maatschappelijke stakeholders (o.a. sociale partners, ondernemerswereld, innovatieve spelers, brede middenveld) wordt gevaloriseerd.²
4. Het is positief dat zeer vroeg in het proces gecommuniceerd wordt naar de buitenwereld, zodat het debat gevoerd kan worden. Het betrekken van de raad in een vroege fase van het proces biedt een opportuniteit voor de SARO om een aantal strategische kernaandachtspunten te bundelen en kenbaar te maken én dit voorafgaand aan de geplande definitieve goedkeuring van de visienota door de Vlaamse Regering begin 2016.

De raad merkt op dat complementair aan de adviesvragen aan de strategische adviesraden de visienota zal geagendeerd worden op het Vlaams Economisch Sociaal Overlegmodel. Tevens zal op korte termijn ook werk worden gemaakt van het uitwerken van een governance model voor transitieprioriteiten.

III. SAMENHANG MET 'VIA' EN 'PACT 2020'

5. VIA en PACT 2020. Ook in de vorige Vlaams regeerperiode 2009-2014 werd sterk ingezet op de ontwikkeling van een langetermijnvisie voor Vlaanderen. Met Vlaanderen In Actie (VIA) werden er doorbraken geformuleerd die Vlaanderen naar de top in Europa moeten brengen. Met het Pact 2020 werden deze doorbraken omgezet in concrete, meetbare doelstellingen.³

VIA ontwikkelde een transitietraject voor volgende 13 grote maatschappelijke uitdagingen:

1. nieuw industrieel beleid
2. Gazellesprong
3. stroomlijning gericht innovatiebeleid
4. iedereen mee, iedereen actief
5. kinderarmoedebestrijding

² <http://www.vlaandereninactie.be/nieuws/vlaamse-regering-lanceert-visie-2050>

³ <http://www.vlaandereninactie.be/over/forum-2009>

<http://www.vlaandereninactie.be/over/pact-2020>

6. Flanders' Care
7. hernieuwbare energie en smart grid
8. duurzaam wonen en bouwen
9. duurzaam materialenbeheer
10. ruimte voor morgen
11. slimme mobiliteit
12. versnellen investeringsprojecten
13. naar een duurzame creatieve stad

6. Ruimte voor morgen. Voor het ruimtelijk beleid ging VIA uit van de specifieke maatschappelijke uitdaging 'ruimte voor morgen' gekoppeld aan de doorbraak 'groen en dynamisch stedengewest'.

De centrale visie inzake 'ruimte voor morgen' is: *'We moeten zuinig omspringen met de oppervlakte die we ter beschikking hebben. Zorgvuldig ruimtegebruik wordt een sleutelbegrip. Vlaanderen in Actie wil een veelzijdige levensruimte van wereldklasse, waarin mensen kunnen wonen en werken, zich kunnen ontspannen en elkaar kunnen ontmoeten. Zo wordt Vlaanderen nog aantrekkelijker voor zijn inwoners, voor toeristen en voor talent of investeringen uit het buitenland. Onze ruimte moet veerkrachtig zijn, zodat we rekening kunnen houden met de gevolgen van de klimaatverandering en met het energievraagstuk. Een netwerk van groene verbindingen en waterlopen staat borg voor wateropvang en biodiversiteit. Grote open ruimten zijn bestemd voor voedselproductie, grondstoffen, planten en dieren. In stedelijke natuur en parken vinden we ontspanning, water en zuurstof.'*

Aansluitend ging VIA ook uit van de opmaak van een Beleidsplan Ruimte Vlaanderen als opvolger van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen.

In het kader van VIA werden door de vorige Vlaamse Regering ook VIA-transitie-integrators en transitie-managers aangesteld. Ook voor de transitie 'ruimte voor morgen' werd een specifieke integrator en transitie-manager aangesteld.

7. Belangrijke disruptie. De voorliggende visienota hanteert op grote lijnen dezelfde processtrategie als VIA, met name een aantal prioritaire thema's waarvoor een transitie-management wordt georganiseerd.

Een groot verschilpunt met VIA is evenwel dat de voorliggende visienota 2050 geen verwijzing naar de VIA-transitie 'ruimte voor morgen' maakt. 'Ruimte voor morgen' wordt niet weerhouden als grote maatschappelijke uitdaging. Er wordt ook geen specifiek transitietraject inzake 'ruimte voor morgen' meer uitgewerkt binnen voorliggende visie 2050. De raad betreurt het gebrek aan afstemming met (en het gebrek aan voortbouwen op) de VIA-transitie 'ruimte voor morgen' gekoppeld aan de VIA-doorbraak 'groen stedengewest'.

Dit betekent een zeer belangrijke disruptie ten aanzien van het vorige lange termijn gericht beleid.⁴ Het is voor de raad ook niet duidelijk waarom hiervoor geopteerd werd. In die zin merkt de raad op dat de voorliggende transversale visienota 2050 geen inzicht verschaft in een eventuele voorafgaandelijke evaluatie van de 13 VIA-thema's en transitiedomeinen, noch in een beschrijving van de stand van zaken van de beoogde VIA-doorbraken. Evenmin heeft de raad zicht op een 'transitie(management)visie' voor de overgang van VIA naar de transversale visie 2050.

Aansluitend verwijst de raad naar het stakeholdersoverleg inzake het vastleggen van de transitieprioriteiten. SARO merkt op dat 'Leefbare verdichting en transit oriented development'

⁴ Het Vlaams Regeerakkoord 2014-2019 kondigt de opmaak aan van een langetermijnvisie 2050 waarbij 'verder wordt gebouwd op de verworvenheden van VIA'.

en 'smart living' als belangrijke prioriteiten naar voor werden geschoven. Dit sluit volledig aan bij internationale tendensen zoals 'smart growth' of 'transit oriented development'. De transitie van het ruimtelijk systeem en het grondig herdenken van de vervoermodi vormen hierbij centrale aandachtspunten. Hierbij moet de volledige Vlaamse Regering betrokken worden.

IV. NOOD AAN EEN RUIMTELIJK TRANSITIEMANAGEMENT

8. Ruimtelijke aandachtspunten. Zoals toegelicht in voorgaande paragraaf krijgt het integraal ruimtelijk transitie management onvoldoende aandacht en is het onderbelicht in de huidige visienota 2050. Dit neemt niet weg dat de visienota wel aandacht besteedt aan ruimtelijke thema's; dit evenwel verspreid over de diverse transitieprioriteiten en thema's.

Zo vindt de raad het bijvoorbeeld positief dat in het kader van het thema 'een vlot en veilig mobiliteitssysteem' wordt gesteld: *'Het is een belangrijke uitdaging om te zorgen voor een goede samenhang en versterking van de verschillende 'ruimtelijke netwerken': de 'infrastructuur- en logistieke' netwerken, de 'groenblauwe' netwerken en de 'stedelijke netwerken'.*

Ook de inzet op slimme verdichting en ruimtelijk rendement in het thema 'wonen in een aantrekkelijke omgeving' zijn waardevolle ruimtelijke aandachtspunten.⁵ De noodzakelijke ruimtelijke verdichting gebeurt rond de knooppunten en de corridors van het openbaar vervoer. In 2050 heeft Vlaanderen dan ook sterke (klein)stedelijke gebieden en landelijke kernen die functies als 'wonen', 'werken' en andere basisvoorzieningen combineren in de nabijheid van de hoofdassen van het collectief vervoer (transit oriented development). Een evenwichtige clustering van menselijke, logistieke en industriële activiteiten, vooral rond het spoor- en waterwegennet, moet er voor zorgen dat de binnenvaart en het spoorvervoer volop hun rol als duurzaam vervoermiddel kunnen spelen. Deze ruimtelijke transformatie biedt kansen, maar uiteraard zal een en ander een aanzienlijke kostprijs hebben.

Ook de uitdagingen inzake de robuuste open ruimte vraagt een ruimtelijk transitietraject. Om de waterbevoorrading veilig te stellen is er voldoende ruimte voor water nodig. Die ruimte is beperkt en druk bezet, zodat oplossingen aan meerdere vragen en functies tegelijkertijd tegemoet moeten komen. De open ruimte moet dus 'slimmer' (in een aantal gevallen multifunctioneler) gebruikt worden. Er komt dan ook een belangrijke verandering in het locatiebeleid. Hierbij zal het tevens noodzakelijk zijn ruimte te creëren voor hernieuwbare energie en energie-infrastructuur, hetgeen tevens grote investeringen vergt.

Andere waardevolle ruimtelijke aandachtspunten in de visienota zijn de ontwikkeling van a) slimme steden (smart cities) die gebruik maken van digitale technologie om behoeften en functies te verbinden, b) een hoger ruimtelijk rendement door compacter te wonen, verticaal te bouwen, langdurige leegstand van gebouwen tegen te gaan en de open ruimte samen slimmer te gebruiken en c) toekomstgerichte nieuwe wijken die hittebestendig, water- en energieneutraal zijn of energieproducerend zijn.⁶

9. Ruimtelijke transitie. De raad dringt er aldus op aan om 'ruimte voor morgen' alsnog uit te werken als achtste transitieprioriteit in de langetermijnstrategie voor Vlaanderen 2050. Er is

⁵ Visie 2050 pag. 54: *'Vlaanderen kent een hoog ruimtelijk rendement. Dit realiseren we door langdurige leegstand van gebouwen te voorkomen, compacter te wonen, verticaal te bouwen en de open ruimte samen slimmer te gebruiken. Bij bouw- en ontwikkelingsprojecten hergebruiken we bestaande gebouwen, constructies en infrastructuren en zetten we in op aanpasbaar bouwen en omkeerbaar ruimtegebruik. De nieuwe bouw- en ontwikkelingsprojecten in Vlaanderen houden rekening met alle aspecten van duurzaamheid* over de ganse levenscyclus. Ze breiden de bestaande bebouwing zo weinig mogelijk uit door een inbreidingsgerichte aanpak en vrijwaren zo de open ruimte in Vlaanderen.'*

⁶ Meer dan 6000 steden en gemeenten in Europa hebben het burgemeestersconvenant ondertekend en Duurzame Energie-Actieplannen uitgevoerd. Meer dan de helft van de Vlaamse gemeenten (171 op 1 juni 2015) heeft het convenant al getekend : http://www.burgemeestersconvenant.eu/index_nl.html

immers duidelijk nood aan een integraal ruimtelijk transitie management. De centrale uitdagingen die vastgelegd werden in de VIA-transitie 'ruimte voor morgen' blijven nog steeds actueel (cf. paragraaf 6).

Bovendien benadrukt SARO dat een ruimtelijk transitie management een noodzakelijke voorwaarde is voor de beoogde samenhang tussen de diverse 'sectorale' thema's en transitie en dit gelet op de aanzienlijke ruimtelijke impact van de gewenste prioritaire (sectorale) transitie. Het is niet voldoende dat 'ruimtelijke aspecten' worden meegenomen in de 7 weerhouden transitie in de visie 2050.

10. Belang van het BRV. Bovendien benadrukt de raad de belangrijke doelstelling inzake de opmaak van een Beleidsplan Ruimte Vlaanderen als opvolger van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen. De opmaak van het BRV is een 'bottleneck' in het huidige VIA transitie management.⁷

Het Vlaams Regeerakkoord 2014-2019 zet sterk in op de opmaak van een nieuw strategisch kader voor het ruimtelijk beleid in Vlaanderen. Het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen zal - als opvolger van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen - de basis zijn voor een strategisch, dynamisch en realisatiegericht ruimtelijk ontwikkelingsbeleid. Als strategisch ruimtelijk planologisch beleidskader legt het BRV sterk de nadruk op innovatie en nieuwe maatschappelijke uitdagingen.

SARO dringt er aldus op aan om de ruimtelijke transitie agenda op de voorgrond te plaatsen in de definitieve visienota 2050 zodat dit één van de robuuste sokkels wordt waarop het gewenste Vlaamse langetermijn transitie beleid kan steunen, met voldoende veerkracht om (sectorale) disrupties op te vangen.

Zonder dat de SARO zich op heden reeds verleidt tot een diepgaande inhoudelijke advisering over de kernpunten van deze ruimtelijke transitie agenda verwijst de raad alvast naar zijn advies van 23 oktober 2012 over het Groenboek BRV.⁸ Het is een historische kans om na 30 jaar gewestplannen en na 20 jaar RSV met het BRV een nieuwe oriëntatie te geven aan het ruimtelijk beleid.

⁷ De VIA- BRV-website maakt melding van een BRV-relance in november 2014 terwijl het BRV eigenlijk op dat ogenblik reeds operationeel diende te zijn als opvolger van het RSV uit 1997.

⁸ SARO 2012|015. Advies van negen strategische adviesraden over het Groenboek Beleidsplan Ruimte Vlaanderen, oktober 2012.